

door de vakinspecteurs moderne
vreemde talen voortgezet onder-
wijs

Frans, Duits en Engels in de basisvorming. Evaluatie van de stand van zaken na vijf jaar

Een samenvatting van drie vakrapporten

Op 1 augustus 1993 werd de basisvorming in het voortgezet onderwijs ingevoerd. Voor vijftien vakken werden kerndoelen en algemene vaardigheidsdoelen vastgesteld. Het onderwijs stond voor een nieuwe taak: moderniseer en harmoniseer de inhoud van het onderwijs. Stel studie- en beroepskeuze uit. Verhoog het peil van het jeugdonderwijs. Wat is daar na vijf jaar van terechtgekomen?

Dat staat beschreven in het rapport *Werk aan de basis* van de Inspectie van het Voortgezet Onderwijs, dat op 15 september 1999 aan staatssecretaris Adelmund werd aangeboden. Naast het rapport *Werk aan de basis* is een publieksversie uitgegeven en zijn negentien vakrapporten over de kwaliteit van de vakken van de basisvorming verschenen.

Het rapporten zijn een verslag van een grootschalige evaluatie. De Inspectie sprak op 120 scholen met vele betrokkenen en bezocht ruim 7.300 lessen. Wat bleek, was dat nog betrekkelijk weinig scholen vorderingen hebben gemaakt met de verwezenlijking van de basisvorming. Er zijn wel duidelijke verschillen tussen scholen. Een aantal scholen is goed op weg. In het licht van een ontwikkelingsperspectief geeft dat hoop voor de toekomst.

De drie afzonderlijke rapporten die voor Frans, Duits en Engels zijn verschenen, zijn in dit artikel samengevat. De verwantschap tussen de talen is immers groot (één set kerndoelen) en de bevindingen en conclusies van het onderzoek komen sterk overeen.

In dit artikel komen de volgende punten aan de orde: het leerstofaanbod, ook in relatie met de lessentabel, de kwaliteit van de lessen en de wijze waarop de vaksecties functioneren. Dan volgt een bespreking van de resultaten, die een daartoe aangewezen groep

leerlingen behaalde op door het CITO samengestelde proeftoetsen. Vervolgens schetsen wij de mogelijkheden die wij zien ter verbetering van de kwaliteit van het onderwijs in de drie moderne vreemde talen. Het artikel bevat ook de zogenoemde vakkaarten voor Duits, Frans en Engels. Deze bieden een samenvattend grafisch overzicht van de onderzoeksresultaten.

Leerstofaanbod

Bij de moderne vreemde talen geldt wat voor alle vakken geldt, namelijk dat de methode grotendeels bepaalt wat de leerlingen aangeboden krijgen. Daarom hebben wij eerst een inventarisatie gemaakt van de meest frequent gebruikte methodes. Uitgevers hebben vervolgens aangegeven waar de onderscheiden kerndoelen en de algemene vaardigheidsdoelen in de methodes aan bod kwamen. Daarna ging een aantal vakexperts onafhankelijk van elkaar na of deze doelen in voldoende mate werden behandeld in de methodes. Hierdoor wisten de inspectieteams die de scholen bezochten van tevoren of er op papier sprake was van een voldoende aanbod. Voor de scholen die met andere methodes werkten, hebben wij op grond van eigen expertise een uitspraak kunnen doen. Methodes van vóór de basisvorming, of methodes die slechts een lichte aanpassing hebben ondergaan naar aanleiding van de invoering van de basisvorming, tonen uiteraard meer deficiënties dan methodes die speciaal voor de basisvorming samengesteld zijn.

Vervolgens is aan de secties gevraagd een eigen uitspraak te doen over de mate waarin men de onderscheiden kerndoelen en de algemene vaardigheidsdoelen aan de orde laat komen. Als bekend was dat een methode omissies vertoonde, is nagevraagd of de secties ook aanvullend materiaal hanteerden. Dit gebeurt niet vaak. Wel besteden leraren buiten de methode om aandacht aan extensief lezen (leesboekjes), ook als de sectie een methode hanteert waarin langere teksten aangeboden worden. Dit gebeurt vooral om de leerlingen voor te bereiden op de leestaak die zij in de bovenbouw tegemoet gaan. Op een beperkt aantal scholen is daarnaast centraal

geregeld dat er tijdens een speciaal daartoe uitgetrokken les aandacht wordt besteed aan het nut van het vak voor een vervolgopleiding, via speciale instructiekaternen. Dit gebeurt vooral ook met het oog op latere pakketkeuzes. Bij Engels achten docenten dit vaak niet nodig, het nut van die taal wordt als vanzelfsprekend gezien, in de bovenbouw is de keuze van het vak vrijwel verplicht.

Ook de toetsen zijn onder de loep genomen. Er is een toenemende tendens om de bij de methode aangeleverde toetsen te gebruiken bij repetities, waardoor ook regelmatig centraal getoetst wordt. Als er al sprake is van een gespreksvaardigheidstoets, wordt deze opvallend vaak omgebogen tot een schrijfvaardigheidstoets, met daarboven: hoe zeg je in het Frans, Duits, Engels, om daarna puntenaftrek toe te passen voor *schrijffouten*. Luistertoetsen worden eveneens gegeven, maar meer als oefening dan als medebepaling voor het eindcijfer, zeker in de lagere klassen. Bij de beoordeling van het aanbod zijn wij ervan uitgegaan dat de wetgever de bedoeling heeft gehad dat alle kerndoelen aan de orde komen. Tellen wij 'enigszins aan de orde gesteld' mee – dat wil zeggen: vluchtig, niet voldoende –, dan blijkt dat voor Frans 61 procent van de scholen, voor Engels 58 procent en voor Duits 52 procent van de scholen hieraan voldoet. Leggen we de meetlat wat lager – 80 procent van de kerndoelen moet voldoende aan de orde komen – dan voldoet 90 procent van de scholen hieraan voor Frans. Bij Engels en Duits haalt 83 procent van de scholen dan de norm.

Uiteraard bepaalt het aantal toegekende uren mede de haalbaarheid van de kerndoelen. Als de adviestabel 240 uur voor Frans en Duits, en 280 uur voor Engels vermeldt, is het onwaarschijnlijk dat men in de helft van die tijd alle kerndoelen kan behandelen. Afsluiting na twee jaar voor Engels ligt niet in de rede, omdat dit vak vrijwel overal doorloopt. Toch gebeurt dit op een vijfde van de scholen. Bij Frans blijft een vijfde van de scholen onder de adviestabel. De basisvorming voor dit vak wordt vaak na twee jaar afgesloten. Bij Duits blijkt de schoolsoort mede een rol te spelen. Waar een eenjarig aanbod vrijwel steeds tot een onvoldoende dekking van de kerndoelen leidt, kent men het vak in het (i)vbo in twee lesjaren vaak minder uren toe, waardoor de kerndoelen evenmin gehaald kunnen worden.

Tegelijkertijd stellen wij vast dat docenten de 'nieuwe' vakinhouden vaak overslaan: het aanleren van compenserende technieken, de socio-culturele competentie, en de oriëntatie op het leren van vreemde talen. Een te groot percentage docenten slaat oefeningen in gespreksvaardigheid over, op een enkel totaal voorgestructureerd spreekoefeningetje na.

Opvallend is dat, zelfs als een methode grotendeels uitgaat van uitleg in en gebruik van de doeltaal, de docenten zeer frequent Nederlands als instructietaal gebruiken. Wij achten dit opvallend om twee redenen. In de eerste plaats omdat het taalgebruik in de methode vrijwel steeds is aangepast aan het leerlingniveau: we zagen dat leerlingen er geen probleem

mee hebben in de lessen waarin de docenten die ver-taalslag niet leveren. In de tweede plaats omdat één van de didactische principes van de gekozen methode daarmee met voeten getreden wordt. Het lijkt toch logisch om te veronderstellen dat docenten een methode kiezen die in het verlengde ligt van wat zij met hun onderwijs beogen. Wellicht moeten secties bij de keuze van een nieuwe methode meer informatie of scholing vragen, om na te gaan of de didactische principes van de methode stroken met de opvattingen van de sectie, die dan wel geëxpliciteerd moeten zijn. Want nu is ons gebleken dat binnen een willekeurige sectie de aanpak van dezelfde methode soms sterk uiteenloopt. We troffen vaak binnen dezelfde sectie twee extremen aan: terwijl de één een eigen indeling maakt van het hoofdstuk om de taalvaardigheden gevarieerd aan bod te laten komen, met gebruik van doeltaal, kiest de ander voor het doorwerken van het hoofdstuk van begin tot einde, met (soms) een grondige exercitie van de grammatica, en exclusief gebruik van het Nederlands als instructietaal.

De algemene vaardigheidsdoelen die bij de moderne vreemde talen het meest toepasbaar zijn, zijn 'standpunt verwoorden', 'samenwerken aan opdrachten' en relatie van het vak met de beroepspraktijk'. Helaas is geconstateerd dat slechts eenderde van de scholen bewust ruimte maakt voor deze drie vaardigheidsdoelen, ook volgens opgave van de secties zelf. 'Samenwerken aan opdrachten' gebeurt op meer scholen. Maar vaak is dat niet meer dan het kort verbeteren van elkaar. Men kiest veel vaker voor de meer gebruikelijke, en weinig uitdagende, klassikale bespreking van fouten. Dat 'standpunt verwoorden' relatief weinig aan de orde komt, heeft ermee te maken dat gespreksvaardigheid in de onderbouw nog maar mondjesmaat gepraktiseerd wordt.

De lessen

De vakrapporten voor de moderne vreemde talen laten een vrij uniform, conservatief, niet al te florissant beeld zien van de lessen. De doorsnee-les Frans, Duits of Engels verloopt klassikaal en is sterk methodegebonden. De opgaven uit het boek staan centraal, de rest van de les wordt daar omheen gebouwd. Er wordt weinig Frans, Duits of Engels gesproken. Ook wordt weinig gebruik gemaakt van de computer. Slechts in een klein aantal gevallen is er sprake van boeiende en afwisselende lessen.

Wij hebben voor Frans 372 lessen geobserveerd, voor Duits 447 en voor Engels 600. Om tot een goede evaluatie van de lessen te komen hebben wij gelet op vijf aspecten: het pedagogisch handelen van de leraren, het klassenmanagement, de vakdidactiek, het bevorderen van het actief leren en het rekening houden met verschillen tussen leerlingen.

Pedagogisch handelen

In ruim driekwart van de lessen in de moderne vreemde talen handelen de leraren pedagogisch adequaat. Dit geldt ook voor de meeste andere vakken in de basisvorming. In het havo/vwo en (i)vbo is het pedagogisch handelen van leraren over het algemeen

beter dan in het mavo. Zwak punt is dat in ongeveer de helft van de lessen de leraar geen positieve verwachtingen uitspreekt over leerlingen, hoewel dit de motivatie van de leerlingen zou bevorderen.

Het klassenmanagement

Het klassenmanagement is in ongeveer tweederde van de lessen Frans, Duits en Engels voldoende. Op dit punt is verbetering nodig. Dit aspect van het vakmanschap is immers niet verbonden met de invoering van de basisvorming, maar geldt altijd, in elke onderwijssituatie. Het valt op dat leraren weinig aandacht besteden aan het expliciteren van het doel en de opbrengst van de lessen. Daardoor zijn leerlingen minder alert op wat ze moeten leren als zij hun taken uitvoeren. Leraren geven wel een duidelijke klassikale uitleg van de leerstof en controleren regelmatig de vorderingen van de leerlingen.

De vakdidactische aanpak

De beoordeling van de vakdidactische aanpak van de lessen moderne vreemde talen is niet positief. Het onderwijs in de moderne vreemde talen dient een communicatief karakter te hebben. Wij zijn ervan uitgegaan dat de leraar vanaf het begin de vreemde taal zoveel mogelijk als voertaal dient te gebruiken. Dit is ook gebruikelijk - zo al niet verplicht - in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Vlaanderen. Uiteraard hoeft de les niet helemaal in de vreemde taal gegeven te worden. Uitleg van een grammaticaal probleem, bijvoorbeeld, kan uit overwegingen van effectiviteit soms beter in het Nederlands worden gegeven.

Bij Duits en Frans is in één op de drie lessen het vakdidactisch handelen van de leraar in orde. Leraren Engels doen het iets beter: in vier op de tien lessen handelen zij vakdidactisch adequaat. Voor havo/vwo is het beeld het gunstigst; voor vbo het minst gunstig.

We vinden het resultaat tegenvallen. De lage score op vakdidactisch handelen wordt vooral veroorzaakt doordat leraren en leerlingen te weinig Duits, Engels en met name Frans spreken. Vergeleken met 1992 is hierin geen verbetering opgetreden (zie Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 1992).

Waar grammatica-onderwijs aan de orde komt, speelt dit in minder dan de helft van de lessen Frans en Engels een functionele, dienende rol. Vaker heeft het een 'status aparte' in de les. Bij Duits geldt dat grammatica iets vaker een functionele rol vervult, namelijk in 57 procent van de lessen. Vergeleken bij het verleden is dit een toename van functioneel onderwijs van de grammatica.

Leraren besteden weinig aandacht aan functionele communicatiestrategieën en bewerkstelligen nog te weinig dat leerlingen in reële situaties de vreemde taal gebruiken.

Actief leren

Actief leren is een van de belangrijkste didactische vernieuwingen van het onderwijsleerproces die worden nagestreefd met de invoering van basisvorming en nadien ook in het VMBO en de Tweede Fase. Lera-

ren moderne vreemde talen blijken er moeite mee te hebben om een actief leerproces bij leerlingen op gang te brengen. In ongeveer vier op de tien lessen gebeurt dit in voldoende mate. Het lukt beter in vwo/havo dan in het vbo.

Leraren blijken zelfwerkzaamheid vaak te verwarren met een situatie waarbij leerlingen op eigen houtje oefeningen maken. Leraren moderne vreemde talen sporen leerlingen te weinig aan om zelf initiatieven te nemen. Er is weinig aandacht voor explicitering van en reflectie op de eigen oplossingen en het eigen handelen. Wij verwachten dat de vernieuwing van de bovenbouw vbo/mavo en havo/vwo krachtige impulsen zal opleveren voor aanzetten tot actief en zelfstandig leren in de onderbouw.

Verschillen tussen leerlingen

Leraren moderne vreemde talen houden te weinig rekening met verschillen tussen leerlingen. Op een goede manier gebeurt dit bij Frans in eenderde van de lessen, bij Engels in een kwart en bij Duits slechts in een vijfde van de lessen. Differentiatie komt in het (i)vbo vaker voor dan in andere onderwijssoorten. Bij instructie en uitleg rekening houden met niveauverschillen tussen leerlingen komt te weinig voor. Differentiatie bestaat meestal uit individuele hulp aan leerlingen tijdens het zelfstandig werken. Goede leerlingen krijgen zelden extra stof aangeboden.

De vaksecties

Bij de evaluatie van de basisvorming hebben wij ook uitspraken gedaan over de kwaliteit van het functioneren van de vaksecties¹ Frans, Duits en Engels.

Twee onderwerpen stonden hierbij centraal: de registratie en evaluatie van de leerlingresultaten en het beleid van de vaksecties.

De registratie en evaluatie van de leerresultaten verlopen in iets meer dan de helft van de secties op adequate wijze. Er is wel enig verschil in dit opzicht tussen Frans, Duits en Engels (de percentages 'voldoende' luiden respectievelijk 62 procent, 52 procent en 56 procent). Het gemiddelde berekend over alle vaksecties van alle vakken in de basisvorming bedraagt hier 59 procent.

Er zijn duidelijk sterke en zwakke aspecten te onderscheiden. Sterk achten wij, dat in verreweg de meeste gevallen de registratie en evaluatie gebaseerd zijn op voldoende informatie, dat er afspraken worden gemaakt voor gemeenschappelijke proefwerken en dat zowel kennis als vaardigheden worden getoetst. Daar staat het opvallende feit tegenover dat niet alle domeinen worden getoetst! Met name gespreksvaardigheid ontbreekt daarbij nogal eens.

De secties Frans blijken voor beleidsvoering beter te scoren dan de secties Duits en Engels en ook beter dan het totaal van alle vaksecties. Bij Frans krijgt namelijk 56 procent 'voldoende'; voor het totaal van de secties is het percentage voldoende gemiddeld 51 procent. Duits en Engels blijven achter met 47 procent respectievelijk 43 procent.

Het gangbare beeld is dat leraren binnen hun sectie regelmatig tot zeer regelmatig werkoverleg hebben.

Veel aandacht wordt besteed aan de keuze van de methode. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de meeste secties de keuze van de methode ook zeer goed weten te motiveren. Er worden tijdens het werk-overleg hoofdzakelijk afspraken gemaakt over de leerstofverdeling en de gemaakte afspraken worden redelijk goed bewaakt. Op andere beleidsaspecten is de score aanzienlijk lager. Er is relatief weinig overleg met andere secties, ook niet als het sterk verwante secties betreft. En de belangrijkste opmerking die in dit verband moet worden gemaakt is dat er absoluut te weinig gesproken wordt over de vakdidactische aanpak. Binnen diverse groepen van beroepsbeoefenaren streeft men tegenwoordig naar een optimale praktijk, waarvoor men standaarden definieert. Dat streven valt bij leraren moderne vreemde talen te weinig waar te nemen. In sommige gevallen is men eenvoudigweg niet op de hoogte van de stijl van lesgeven van de collega, bestaat er geen interventie en komt men niet bij elkaar in de klas. Men spreekt een collega niet aan op een minder juiste handelwijze, omdat men dat niet collegiaal vindt. Ook hoorden we wel de opvatting dat de vakdidactische aanpak er niet zoveel toe doet. Communicatief talenonderwijs of meer traditioneel en op de grammatica gericht onderwijs, zo is de opvatting, leiden niet tot verschillen in resultaat. Gegeven dat feit zou dan ook geen enkele leraar zijn vrijheid prijs hoeven te geven.

Wij vinden dat het uitgangspunt van de vaksecties veeleer moet zijn dat men vakdidactisch tot solide afspraken komt. Zo kan men de leerlingen een continue leerlijn garanderen, onafhankelijk van de leraar die zij toevallig in een leerjaar treffen. Nog logischer zou zijn dat men deze afspraken gemeenschappelijk met alle talen maakt. De kerndoelen, maar ook de exameneisen in de bovenbouw zijn immers volledig gelijklopend.

Leerlingresultaten

De toetsen basisvorming van het Instituut voor Toetsontwikkeling (CITO) geven inzicht in de resultaten die de leerlingen bij de moderne vreemde talen behalen. Omdat scholen de toetsen basisvorming op uiteenlopende manieren afnemen, hebben wij in samenwerking met het CITO gebruik gemaakt van de resultaten van de proefafnames die jaarlijks worden gehouden in het voorbereidingsproces voor nieuwe toetsen basisvorming. Deze proefafnames vinden plaats onder gecontroleerde omstandigheden en nadat de leerstof is behandeld. In totaal maakten ongeveer 16.000 leerlingen in het tweede en/of derde leerjaar van de verschillende onderwijssoorten proeftoetsen voor de vakken Engels, Frans en Duits. Voor de moderne vreemde talen zijn de toetsen lezen, luisteren, spreken en schrijven afgenomen. Bij schrijfvaardigheid zijn drie onderdelen beoordeeld: inhoud, taalgebruik en duidelijkheid/originaliteit. De resultaten zijn beoordeeld door externe deskundigen, waaronder leraren, opleiders van leraren en vakdidactici. Deze beoordelaars hebben onder meer aangegeven welk niveau een gemiddelde (i)vbo-, mavo- en havo/vwo-leerling zou moeten halen. Hieronder

wordt ingegaan op zowel het gebruik van de reguliere basisvormingstoetsen als de resultaten van de proeftoetsen voor de moderne vreemde talen.

Gebruik reguliere basisvormingstoetsen

Het merendeel van de secties moderne vreemde talen (ongeveer 90 procent) heeft afspraken gemaakt over het tijdstip van afsluiting en het gebruik van de basisvormingstoetsen. De toetsen voor lezen en luisteren hebben meestal de voorkeur. Slechts een zeer kleine minderheid maakt (ook) gebruik van de toetsen voor schrijven en spreken. Over de eisen die aan de toetsen moeten worden gesteld (bijvoorbeeld voor de verwerking van de resultaten in het rapportcijfer) hebben de meeste secties afspraken gemaakt (driekwart van de secties Engels en tweederde van de secties Duits en Frans). Meer dan de helft van de secties moderne vreemde talen is van mening dat de gebruikte toetsen goed aansluiten bij het gegeven onderwijs.

Leerlingresultaten voor Engels

De prestaties van de gemiddelde (i)vbo-, mavo- en havo/vwo-leerling zijn voor de vaardigheden met voldoende tot goed beoordeeld. Voor vrijwel geen enkel onderdeel wordt onvoldoende gepresteerd. Voor leerlingen van alle onderwijssoorten geldt dat de prestaties voor luistervaardigheid het beste zijn. Leerlingen van alle drie onderwijssoorten presteren voor dit onderdeel goed. Ook de resultaten voor spreekvaardigheid zijn voor alle leerlingen goed. Opmerkelijk is dat het prestatieniveau voor spreekvaardigheid van mavo- en havo/vwo-leerlingen vrij dicht bij elkaar ligt. Dit verschijnsel doet zich ook voor bij de talen Frans en Duits. De behaalde resultaten voor lezen zijn over het algemeen voldoende. De schrijfvaardigheid van leerlingen is wisselend. Leerlingen van alle onderwijssoorten presteren goed voor het onderdeel 'inhoud'. De prestaties voor het onderdeel 'duidelijkheid en originaliteit' zijn voldoende. Alleen de resultaten van havo/vwo-leerlingen zijn hier onvoldoende.

Tabel 1. Leerlingresultaten naar onderwijssoort (Engels)

Vakonderdelen	(i)vbo	mavo	havo/vwo
Lezen	+	0	0
Luisteren	+	+	+
Spreken	+	+	+
Schrijven (inhoud)	+	+	+
Schrijven (taalgebruik)	+	0	0
Schrijven (duidelijkheid, originaliteit)	0	0	-

+ goed; 0 voldoende; - onvoldoende

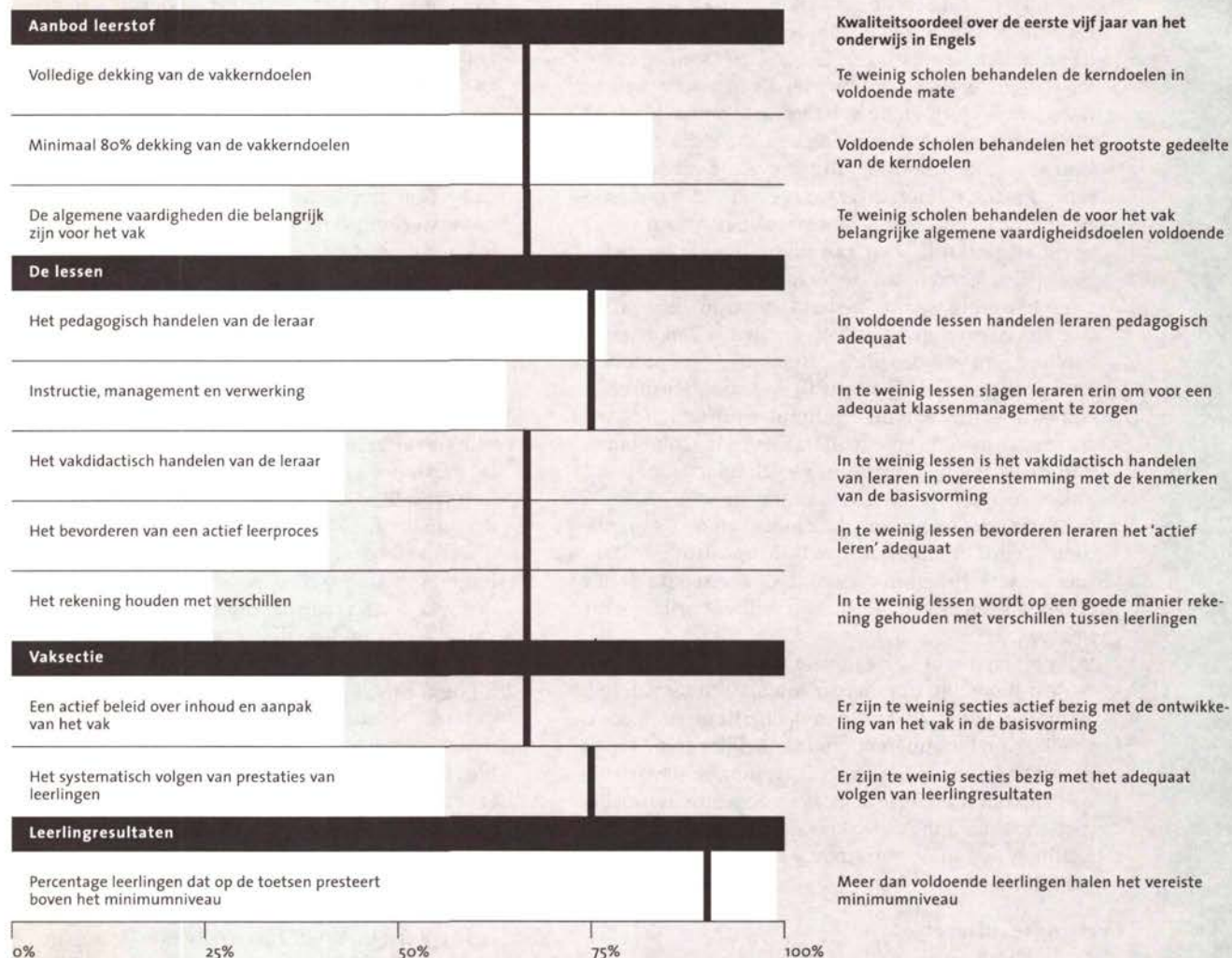
Leerlingresultaten voor Duits

De prestaties van de gemiddelde (i)vbo-, mavo- en havo/vwo-leerlingen zijn voor het vak Duits wisselend. Voor zowel luistervaardigheid als spreekvaardigheid zijn de resultaten van de leerlingen van alle onderwijssoorten goed. Alleen de havo/vwo-leerlingen presteren voor spreekvaardigheid 'voldoende'. De schrijfvaardigheid van leerlingen is iets minder goed.

Vakkaart Engels in de basisvorming

Onderzoeksvullformaten van vijf scholen

Wat is de kwaliteit van het vak Engels in de basisvorming? (in procenten)

Percentage van de 119 scholen en 600 lessen met een voldoende op betreffend evaluatie-onderwerp

Norm voor de verschillende evaluatie-onderwerpen

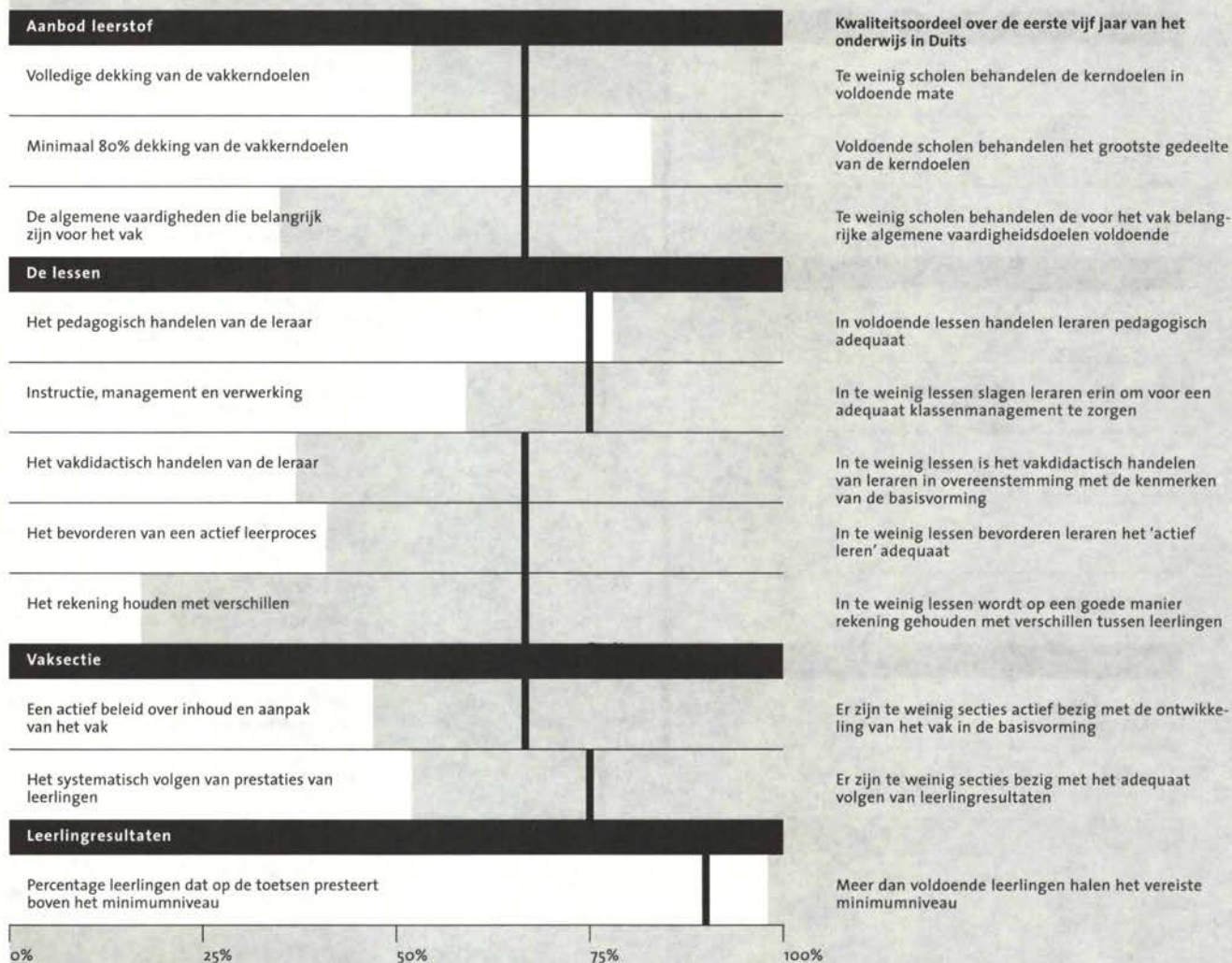
Samenvattend:

Het vak Engels in de basisvorming is vijf jaar na de invoering van de basisvorming nog voor verbetering vatbaar. Te weinig scholen slagen erin om alle kerndoelen te realiseren. Leraren en secties zijn over het algemeen nog te weinig bezig met de ontwikkeling van een onderwijsprogramma dat in lijn is met de karakteristieken van de basisvorming. Ook meer algemene kwaliteitseisen die niet direct samenhangen met de basisvorming, komen nog te weinig tot hun recht. Positieve uitzondering hierop vormt het pedagogisch handelen van de leraren Engels. Bij een ruime meerderheid van de leraren Engels is dit onderdeel van hun taak als voldoende beoordeeld. Meer dan voldoende leerlingen halen het vereiste minimumniveau voor Eng

Vakkaart Duits in de basisvorming

Onderzoeksuitkomsten van 119 scholen

Wat is de kwaliteit van het vak Duits in de basisvorming? (in procenten)

Percentage van de 119 scholen en 447 lessen met een voldoende op betreffend evaluatie-onderwerp

Norm voor de verschillende evaluatie-onderwerpen

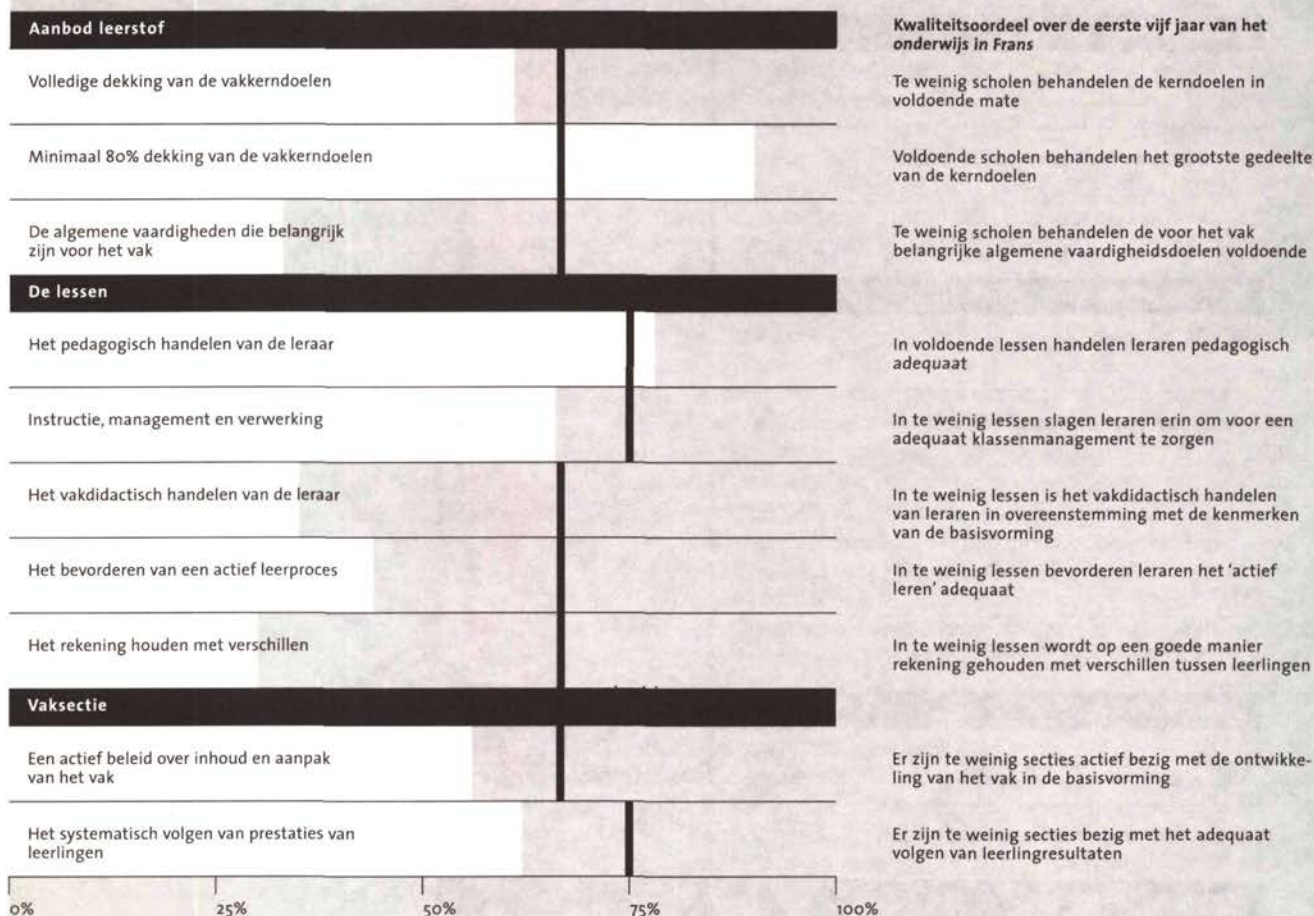
Samenvattend:

Het vak Duits in de basisvorming is vijf jaar na de invoering van de basisvorming nog voor verbetering vatbaar. Te weinig scholen slagen erin om alle kerndoelen te realiseren. Leraren en secties zijn over het algemeen nog te weinig bezig met de ontwikkeling van een onderwijsprogramma dat in lijn is met de karakteristieken van de basisvorming. Ook meer algemene kwaliteitseisen die niet direct samenhangen met de basisvorming, komen nog te weinig tot hun recht. Positieve uitzondering hierop vormt het pedagogisch handelen van de leraren Duits. Bij een ruime meerderheid van de leraren Duits is dit onderdeel van hun taak als voldoende beoordeeld. Meer dan voldoende leerlingen halen het vereiste minimumniveau v

Vakkaart Frans in de basisvorming

Onderzoeksuitkomsten van 100 scholen

Wat is de kwaliteit van het vak Frans in de basisvorming? (in procenten)

Kwaliteitsoordeel over de eerste vijf jaar van het onderwijs in Frans

Te weinig scholen behandelen de kerndoelen in voldoende mate

Voldoende scholen behandelen het grootste gedeelte van de kerndoelen

Te weinig scholen behandelen de voor het vak belangrijke algemene vaardigheidsdoelen voldoende

In voldoende lessen handelen leraren pedagogisch adequaat

In te weinig lessen slagen leraren erin om voor een adequaat klassenmanagement te zorgen

In te weinig lessen is het vakdidactisch handelen van leraren in overeenstemming met de kenmerken van de basisvorming

In te weinig lessen bevorderen leraren het 'actief leren' adequaat

In te weinig lessen wordt op een goede manier rekening gehouden met verschillen tussen leerlingen

Er zijn te weinig secties actief bezig met de ontwikkeling van het vak in de basisvorming

Er zijn te weinig secties bezig met het adequaat volgen van leerlingresultaten

Percentage van de 100 scholen en 372 lessen met een voldoende op betreffend evaluatie-onderwerp

Norm voor de verschillende evaluatie-onderwerpen

Samenvattend:

Het vak Frans in de basisvorming is vijf jaar na de invoering van de basisvorming nog voor verbetering vatbaar. Te weinig scholen slagen erin om alle kerndoelen te realiseren. Leraren en secties zijn over het algemeen nog te weinig bezig met de ontwikkeling van een onderwijsprogramma dat in lijn is met de karakteristieken van de basisvorming. Ook meer algemene kwaliteitseisen die niet direct samenhangen met de basisvorming, komen nog te weinig tot hun recht. Positieve uitzondering hierop vormt het pedagogisch handelen van de leraren Frans. Bij een ruime meerderheid van de leraren Frans is dit onderdeel van hun taak als voldoende beoor

De prestaties voor het onderdeel 'taalgebruik' zijn in orde, maar voor het onderdeel 'duidelijkheid en originaliteit' zijn de resultaten van (i)vbo-leerlingen en havo/vwo-leerlingen onvoldoende. havo/vwo-leerlingen doen het ook niet goed op het onderdeel 'inhoud'.

Tabel 2 Leerlingresultaten naar onderwijssoort (Duits)

Vakonderdelen	(i)vbo	mavo	havo/vwo
Lezen	+	0	-
Luisteren	+	+	+
Spoken	+	+	0
Schrijven (inhoud)	0	0	-
Schrijven (taalgebruik)	0	0	0
Schrijven (duidelijkheid, originaliteit)	-	0	-

Leerlingresultaten voor Frans

De resultaten voor het vak Frans zijn in het algemeen behoorlijk. De prestaties voor de passieve vaardigheden (luisteren en lezen) zijn iets beter dan voor de actieve vaardigheden (spreken en schrijven). Leerlingen presteren het beste bij de vaardigheid luisteren. Zowel mavo- als havo/vwo-leerlingen presteren hier goed. Het aantal leerlingen dat Frans volgt in het (i)vbo is te gering om betrouwbare uitspraken te doen over de prestaties van de leerlingen. Voor spreekvaardigheid worden de minst gunstige resultaten behaald. mavo-leerlingen presteren hier nog wel voldoende, maar de spreekvaardigheid van havo/vwo-leerlingen laat te wensen over. De prestaties voor schrijven zijn over het algemeen voldoende.

Tabel 3 Leerlingresultaten naar onderwijssoort (Frans)

Vakonderdelen	mavo	havo/vwo
Lezen	0	0
Luisteren	+	+
Spoken	0	-
Schrijven (inhoud)	0	0
Schrijven (taalgebruik)	-	0
Schrijven (duidelijkheid, originaliteit)	0	0

De goede prestaties voor luisteren bij zowel Frans, Duits als Engels zijn naar onze opvatting deels te verklaren door de methoden, die meer luistermateriaal bevatten dan voorheen. De relatief goede prestaties voor spreekvaardigheid van met name mavo-leerlingen zijn waarschijnlijk terug te voeren op het feit dat mavo-leerlingen eerder bereid lijken om te spreken. Zij lijken minder angst voor grammaticale fouten te hebben dan havo/vwo-leerlingen. Een minder nadrukkelijke benadering van de grammaticale fouten in de onderbouw havo/vwo kan op dit onderdeel wellicht leiden tot een verbetering van de prestaties. Leerlingen weten nu vaak niet waarop hun spreekvaardigheid precies wordt beoordeeld. Het is op zich merkwaardig, dat wij veel kritische kanttekeningen maken bij het vakdidactisch handelen van de leraren moderne vreemde talen, terwijl de leerlingprestaties in het algemeen als voldoende tot

goed beoordeeld zijn. Overigens merken wij hierbij op, dat de norm voor de beoordeling van de prestaties werd vastgesteld door de bij de proeftoetsen betrokken leraren. In elk geval zijn wij ervan overtuigd, dat de prestaties bij een meer adequaat vakdidactisch handelen van de leraren nog aanmerkelijk zouden kunnen verbeteren.

Naar meer kwaliteit

Zoals uit het voorgaande blijkt, is het onderwijs in de moderne vreemde talen voor verbetering vatbaar. Te weinig scholen slagen er vooralsnog in om alle kerndoelen te realiseren. Leraren en vaksecties zijn over het algemeen nog niet voldoende bezig met de ontwikkeling van een onderwijsprogramma dat past bij de karakteristieken van de basisvorming. Ook meer algemene kwaliteitseisen die niet direct samenhangen met de basisvorming, zoals de wijze waarop de klas wordt 'beheerd' (klassenmanagement) en de wijze waarop de instructie ingeleid en afgesloten wordt, verdienen duidelijk aandacht. Een positieve uitzondering vormt het pedagogisch handelen van de leraren moderne vreemde talen. Bij een ruime meerderheid van deze leraren is dit onderdeel van hun taak als voldoende beoordeeld. De prestaties van de leerlingen voor de verschillende onderdelen van het programma zijn over het algemeen goed. Met deze conclusies als uitgangspunt hebben wij een aantal aanbevelingen geformuleerd om de kwaliteit van het onderwijs in de moderne vreemde talen in de basisvorming te verbeteren. We onderscheiden daarbij de mogelijke bijdragen van leraren en vaksecties, van schoolleiders en van de overheid (Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen).

Hoe kan VLLT bijdragen aan de kwaliteitsverbetering (en bewaking) van het Talenonderwijs?

Michel Couzijn:

- Tijdschrift *Levende Talen*: ondanks de kwaliteit van het blad lezen verreweg de meeste docenten Nederlands het niet. Het functioneert niet als communicatiemiddel tussen verenigingsleden – althans wat de neerlandici betreft – en trekt ook geen nieuwe leden aan. Dat moet beter. Idee: laat extra exemplaren drukken en geef het blad tegen de kostprijs weg aan docenten die korter dan vijf jaar lesgeven.
- Studiedagen: zorg voor laagdrempelige, regionale studiedagen met wat extra aandacht voor sfeer en een gastvrij onthaal. Docenten die korter dan vijf jaar lesgeven: gratis toegang (ook niet-leden).
- Wees alerter in het adviestraject. Geef ook ongevraagd advies over voorgenomen ministerieel beleid. Kom zelf met uitvoerbare plannen en laat tanden zien waar nodig. Als VLLT staat op betere condities voor nascholing en professionalisering, moet zij de minister meer op de huid zitten om dit gerealiseerd te zien.

Leraren / vaksecties

Vakdidactisch zijn betere resultaten haalbaar als leraren op basis van de kerndoelen een bewuste planning maken. Zij doen er goed aan daarbij de methode als leidraad en niet als voorschrift te gebruiken. Door henzelf ontwikkeld extra materiaal kan zwakke

plekken in de methode opvangen. In de opleiding, maar ook in de nascholing dient aandacht te worden besteed aan het aanbod en de keuze van methoden in relatie tot de kerndoelen en de algemene vaardigheidsdoelen.

De programma's voor de drie talen vragen om didactische vernieuwing: minder klassikaal onderwijs en een grotere variatie in werkvormen, toegesneden op de vaardigheden. Vooral gespreksvaardigheid en ICT-toepassingen verdienen meer aandacht.

Een essentieel onderdeel van communicatief talenonderwijs is het gebruik van de doeltaal als voertaal. Het is ernstig aan te bevelen dat leraren hierover afspraken maken en deze afspraken ook in praktijk brengen.

Het verdient aanbeveling dat leraren afspraken maken over de te behandelen stof en over de vakdidactiek, binnen, maar ook tussen de secties moderne vreemde talen. Samenwerking en afspraken zijn van groot belang en scheppen duidelijkheid over wat van leerlingen verwacht wordt.

Schoolleiders

Voor de moderne vreemde talen in het algemeen geldt dat schoolleiders ernaar moeten streven deze zoveel mogelijk in vaklokalen te laten geven: aankleding en hulpmiddelen in andere lokalen zijn vaak onvoldoende om het onderwijs in de vreemde talen tot zijn recht te laten komen. Een betere en gerichte toegang tot computers is zeer gewenst. Voor Duits geldt dat het voorzieningenniveau achterblijft bij dat van Engels en Frans. Schoolleiders dienen ervoor zorg te dragen dat de beschikbare middelen gelijkelijk verdeeld worden.

Schoolleiders dienen nascholing meer te stimuleren en beter mogelijk te maken. Het gaat daarbij om nascholing gericht op vaardigheden (vooral gespreksvaardigheid), variatie in werkvormen en ICT-toepassingen bij vreemdetaalverwerving.

Engels: Het voortgezet onderwijs maakt niet of nauwelijks gebruik van de kennis van het Engels die de leer-

lingen in het basisonderwijs hebben opgedaan: men acht die kennis te divers van kwaliteit. Men zou moeten nagaan of meer differentiatie het aanbod voor alle leerlingen uitdagend kan houden. Nog beter zou zijn om goede afspraken te maken met de leraren in het basisonderwijs en hun aanbod als uitgangspunt te nemen.

In het (i)vbvo zouden schoolleiders ervoor moeten zorgen dat het aantal uren Engels in de buurt komt van dat op de adviestabel. Daartoe kan het aantal uren Engels per leerjaar verhoogd worden of de afsluiting kan in een later leerjaar plaatsvinden.

Overheid

Het is niet reëel te verwachten dat ivbo-opleidingen de kerndoelen Engels, Frans en Duits voldoende kunnen behandelen. Daarom zou de overheid moeten bezien welke kerndoelen voor ivbo-leerlingen geschrapt zouden kunnen worden. Een voorbeeld is 'het extensief lezen van langere teksten'.

Noot

- 1 Deze term, eigenlijk een contaminatie van 'vakgroep' en 'sectie', is door de Inspectie vanwege het veelvuldig voorkomen ervan in scholen in alle rapporten gebruikt.

De talen en CKV: hoe zit het daarmee?

Betrokken bij of geïnteresseerd in CKV1?

Houd talendocenten op de hoogte van ontwikkelingen in *Levende Talen Magazine*.

CmmhvanGool@wxs.nl

CPS, postbus 1592,
3800 BN Amersfoort
T (033) 453 43 43
F (033) 453 43 53
cps@cps.nl
www.cps.nl

Ondersteuning door CPS-Talencentrum werkt! Ook voor ICT bij Nederlands en MVT.

Samen met vmbo-scholen ontwikkelen wij praktische lesvoorbeelden waarmee ICT in hun talenonderwijs een vaste plaats krijgt.

Onze inzet:

- aansluiten bij de bestaande praktijk
- ondersteuning door trainers met een brede praktijkervaring
- training aan de hand van concrete voorbeelden

Ons aanbod:

- samen ICT een plaats geven in uw lesplan
- opzetten en uitvoeren van een eenvoudig e-mail project
- Tips voor Internet en CD-rom gebruik bij talenonderwijs in het vmbo

Meer informatie:
via het secretariaat CPS-Talencentrum,
(033) 453 43 30

cps
onderwijsontwikkeling en advies